

Govor gđe. Karle del Ponte
tužiteljke MKTJ
na međunarodnoj konferenciji:
“Utvrdivanje istine nakon sukoba:
trenutne inicijative i perspektive Zapadnog Balkana”
(5. maj 2006, Sarajevo)

Drage kolege,

Kažem kolege zato što prisustvijemo ovoj konferenciji zbog zajedničkog poduhvata da otkrijemo i promovišemo istinu. Mada se metode i mogućnosti razlikuju, cilj je isti.

Na samom početku bih htela da zahvalim g. Mirsadu Tokači, gđi. Nataši Kandić i gđi. Vesni Teršelić, organizatorima ovog skupa, i onima koji su sponzorirali ovu veoma važnu konferenciju zbog plemenitog puta koji smo odabrali. Tri istaknute NVO iz tri susedne države, koje su prošle kroz pakao raspada zajedničke države i krvave sukobe obeležene etničkom mržnjom, su udružile svoje snage u zajedničkom poduhvatu: da rade na utvrđivanju, razumevanju i promovisanju istine o sukobima i zločinima počinjenim 1990. godina.

Bolne strane istine su vidljive, osetljive, podložne špekulacijama i različito predstavljane – one ostaju u centru pažnje javnosti i predstavljaju predmet neprekidnih različitih tumačenja. Možda deluje šokantno, ali *Fridrih Niče* (1844-1900) je govorio da “da je pitanje moći, a ne istine, koje će tumačenje u određenom trenutku prevladati”. Naš zajednički poduhvat je očigledno ne u funkciji moći, već u funkciji humanosti i mirne budućnosti.

Haški tribunal i domaći sudovi za ratne zločine služe istini. Poznati britanski državnik i premijer *Bendžamin Dizraeli (1804-1881)* je rekao jednom prilikom da “pravda predstavlja istinu u akciji”. Ja se u potpunosti slažem sa tim jer ne može postojati pravda bez odvažne akcije, a bez pravde nema ni priznate istine. Kao što se često primećuje, najbolji način da se dođe do istine o zločinačkim događajima jeste putem sudskog postupka, putem pravičnih krivičnih suđenja koja istražuju sve dostupne dokaze i uzimaju u obzir sve oprečne stavove, mišljenja stručnjaka i različite kontraverzne podatke i činjenice.

Nepriistrasan sudski postupak je od izrazitog značaja u kontekstu jako složenih i spornih događaja, kao što su sukobi u bivšoj Jugoslaviji iz 1990. godina. U sukobima, kao što je poznati književnik *Oskar Vajld* rekao, “čista i jednostavna istina je retko čista i nikad jednostavna”, posebno imajući u vidu masovnu propagandu i krivljenje istine od strane učesnika u sukobu. Kao što je *Ser Vinston Čerčil* savetovao (a on je zaista i znao): “U ratu je istina toliko neprocenjiva da uvek treba da bude zaštićena lažima”.

Nemam nameru danas da mnogo pričam o MKTJ. Međutim, uprkos svim skeptičnim stavovima i kritikama, Haški tribunal je ipak dobro služio interesima pravde i istine i postigao značajne rezultate u sudskoj praksi i pravnoj teoriji. Praktično, svi najozbiljniji i

najveći zločini, koje većina ljudi u bivšoj Jugoslaviji i međunarodnoj zajednici vidi kao najtragičnije događaje, su ispitani, istraženi i procesuirani u Hagu, ali se takođe sada upućuju i domaćim sudovima. Međutim, ja naravno sumnjam da smo blizu konačnog broja pojedinačnih zločina, čak nismo rešili ni sve najozbiljnije slučajeve. Tribunal je mogao da procesuirao samo jedan deo najtežih zločina počinjenih u periodu od skoro jedne decenije.

Ovo me dalje dovodi do onoga o čemu bih volela danas da govorim. Htela bih da govorim o žrtvama raznih zločina, kojima se nismo ozbiljno bavili ili se nismo bavili uopšte. Što se tiče pojedinačnih žrtava i velikih viktimiziranih društava, po onome što ja mogu videti iz pisama koje moja kancelarija i danas dobija, sve što je do sad postignuto, nije dovoljno. I to je potpuno razumljivo, mada ovo osećanje neispunjene težnje ka pravdi može biti i posledica nacionalističke propagande i pametne političke manipulacije zajednicama žrtava.

Tipični deo ovakvih manipulacija je izdvajanje pojedinačnih primera navodnih zločina, pojedinačnih slučajeva, incidenata i pravljenje ishitrenih ocena i neosnovanih optužbi protiv drugih ili protiv MKTJ na primer. Pogledajte samo medijsku kampanju u Srbiji sa navođenjem nekoliko primera zločina koji su navodno počinjeni tokom “desetodnevno” rata u Sloveniji na početku 1990. godina, kojeg su u Srbiji stalno podrugljivo nazivali “opereta ratom”. Nakon više od tri nedelje žestoke kampanje o “prvom dokazanom ratnom zločinu u Holmecu”, kojeg su počinili Slovenci, a koji nije procesuiran u Hagu niti pred slovenačkim sudom, ova epizoda je okončana izjavom ministra odbrane Dragutina Stankovića, koji je izvestio javnost da trojica “likvidiranih” vojnika JNA zapravo nisu ubijena, nego su još živa, mada su dvojica od njih bila ranjena.

Svakako, svaki zločin jeste zločin ukoliko se dokaže pred sudom. I upravo je u tome stvar. Sud, niti bilo koji ozbiljni ili odgovorni mehanizmi, ne treba da zanemare nijedan zločin niti ijedan incident zločinačke prirode treba da ostane otvoren i podložan političkoj manipulaciji i nacionalističkoj propagandi.

Uvek je mnogo lakše uperiti prst u nedela drugih; upravo zbog toga, nažalost, u Srbiji još nismo videli takvo javno divljanje povodom Srebrenice ili opsade Sarajeva kao što smo videli u slučaju jednog incidenta u Holmecu. U isto vreme, zbog istine i budućih odnosa, mnogo je važnije, za svaku stranu, da se usredsrede na rešavanje problema zločina koje su počinile njihove snage. Posebno oni koji veruju da su se pravedno borili treba da upamte reči *Mohandas (Mahatma) Gandija (1869-1948)*: “Istina nikad ne može naškoditi pravednom cilju”, čak i kada je istina bolna i neprijatna.

Sada bih se vratila na frustracije i opravdani gnev žrtava. Ne samo da često nije dostignuta pravda u njihovim ličnim slučajevima, već mnogi nisu imali pristojnu priliku da van sudnice ispričaju svoju priču. Verovatno u mnogo manjoj meri, oni koji bi hteli da olakšaju svoju dušu i priznaju svoja dela, priželjkuju istu ili sličnu priliku. Mada, moram da kažem da u našoj praksi, nema puno indicija da postoji dosta ljudi koji su spremni da dobrovoljno prihvate odgovornost za počinjene zločine; čak i neki veoma poznati zločinci očekuju neke nagodbe i ne žele da iskreno priznaju krivicu.

Stoga, a to je očigledan zaključak, čak ni pravični sudski postupci kao što su u Hagu, ne mogu da zadovolje hiljade žrtava. Mnogu smatraju da nisu svi zločini istraženi, da nisu svi identifikovani i neidentifikovani počinioci optuženi, procesuirani i osuđeni i nisu sve žrtve imale priliku da pričaju o svojim patnjama i da podele svoj bol. Za mnoge žrtve to predstavlja nepodnošljiv teret kojeg je dobro opisao klasični grčki pisac *Sofokle*: “Koliko uzasno može biti saznanje istine kada istina ne donosi pomoć”.

Ova konferencija, koliko ja razumem, je upravo u funkciji pronalaska različitih rešenja, mogućnosti, inicijativa i perspektiva za rešavanje problema istine nakon sukoba. Organizatori ove konferencije godinama već daju svoj doprinos ovom poduhvatu i pokazali su uspeh u zbližavanju civilnog društva, boraca za ljudska prava i zajednica žrtava u državama na teritoriji bivše Jugoslavije. Zajedno sa MKTJ Outreach programom organizovan je niz uspešnih seminara i konferencija, poput “**Premošćavanja jaza**”. Rad sa žrtvama i sudskom dokumentacijom je od velike važnosti i zaslužuje svaku pohvalu.

Haški tribunal nije osnovan da bi radio sam u nekom dalekom međunarodnom forumu i da bi se bavio nekim apstraktnim pojmovima međunarodnog krivičnog prava. Tribunal je od samog početka zamišljen kao telo koje će sarađivati sa domaćim sudovima. U ovom trenutku mogu reći da smo ponosni jer zaista radimo zajedno, razmenjujemo podatke, dokumenta i slučajeve. Moja kancelarija je skoro svakodnevno u direktnom kontaktu sa tužiocima za ratne zločine u Beogradu, Sarajevu i Zagrebu, i što vreme više prolazi, ova saradnja postaje sve bolja. Pored saradnje za tužilaštvima, moj tim takođe sarađuje i sa važnim nevladinim organizacijama i udruženjima žrtava, koje podržavamo i od kojih u velikoj meri i zavisimo.

Međutim, uprkos svim naporima i sudskim postupcima, svim outreach aktivnostima i konferencijama, čini mi se da nije učinjeno dovoljno. To vidim iz mnogih žalbi, pisama i izjava grupa i zajednica žrtava. Potrebni su dodatni mehanizmi da bi se izašlo u susret njihovim potrebama. Svakako, ovde ne mislim da bi ti mehanizmi trebalo da zamene sudski postupak, već samo da ga dopune.

Do sada su tribunal i moja kancelarija smatrali da bi neka vrsta Komisije za istinu i pomirenje, na primer, mogla da se posveti onome što mi radimo. U ranijim fazama (pre nego što su podignute sve optužnice) smo verovali da bi borba za svedoke mogla predstavljati ozbiljnu pretnju sudu i svrsi pravde i da bi mogla da bude nepodnošljiv teret za žrtve. Situacija se sada izmenila i tribunalov program suđenja je veoma dobro poznat. Takođe se zna da veoma mali broj svedoka, koji su ispitivani tokom svih ovih godina, zapravo učestvuju u rocesima u Hagu (ili čak pred domaćim sudovima, pošto je i njihova nadležnost da rade na hiljadama zločina ograničena).

Pod takvim okolnostima jedino je logično naći alternativne mehanizme za traženje i kazivanje istine, što bez sumnje doprinosi procesu pomirenja. Iskreno govoreći, takav proces, u kom god obliku se javio i kojim god imenom bio nazvan, zahteva jasan konsenzus između strana u sporu, bivših neprijatelja, naroda i država; zahteva sposobnost, volju, poštenje i dostojanstvo, pre svega da bi se priznala nečija odgovornost i krivica u bilo kom obliku; zahteva poniznost i iskrenu želju za praštanjem. I iskreno

govoreći, nije na meni da sudim – ili sugerišem - da li ti preduslovi postoje. Međutim, treba im pomoći da se razviju.

Prirodno, ja verujem da će i tribunal i moja kancelarija uvek biti spremni da podrže istinite i iskrene napore da se utvrdi istina o sukobima u prošlosti. Međutim, moram reći da ćemo to raditi koliko je to u našoj moći s obzirom da su nam resursi reducirani, a posao koji nas čeka sa pretrpanim rasporedom suđenja je na vrhuncu. U isto vreme vođstvo i menadžment MKTJ se ozbiljno trudi da naše dokumentacione kolekcije i suđenja učine što dostupnijim za spoljne korisnike preko Interneta.

Dozvolite mi da govor završim citatom slavnog Alberta Ajnštajna, čije reči govore same za sebe: “U pitanjima istine i pravde, ne postoji razlika između velikih i malih problema jer pitanja koja se odnose na tretman ljudi su sva istog značaja”. To je bit naše zajedničke potrage za istinom i pravdom – sve radimo zbog ljudi, njihovih života, njihovih patnji i prava na istinu i pravdu.

Hvala.